

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 39 (1925)

Artikel: Rapport davart il dizionari per l'an 1924
Autor: Pult, C.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-197334>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

RAPPORT DAVART IL DIZIONARI

PER L'AN 1924

DA PROF. DR. C. PULT

Sco avisà in nos ultim rapport, la lavur principala pel redactur consistet quai an in classificar il grandissem material da zedlas prunadas sü da divers ans innan. Tuots ils fögliets chi eiran avant man dalla concentraziun da Sig. Casanova e Loringett, da raccoltas fattas sü lö o all'ocasiun ed üna part dels excerpts dalla litteratura gnittan incorporats nel grand bloc da var 51 000 *zettels* destinats a gnir ordinats alfabeticamaing. Dels excerpts podettan be pacs gnir considerats, ils oters (diversa mila) stovet star per uossa our dal bloc, aviand eu dabsögn dad els per tour tschertas notizias comparativas.

Sur del grand temp chi vain in consideraziun per üna simla classificaziun cul sistem da nus adoptà m'externet eu fingià ex-taisamaing in meis rapport del 1914. Per rinfras-char però la memorià al lectur ed al render la chosa plü evidainta am permet d'al preschentar amo ün pèr exaimpels e recapitular ün pa las ideas fingià expostas: Ch'el suppona d'avair davant sai üna muschna dischordinada da 51 000 fögliets da diversas culuors. Il prüm da quaists ch'el piglia sü cumainza magari cun ün *z*, il seguond cun *p*, il terz cun ün *a*. La prüma incumbensa ais da metter tuots quels chi cumainzan cun *a* d'üna vart sün ün mantun, quels chi cumainzan cun *b* sün ün oter ed usche inavant. La chosa paress fich simpla e mecanica, ma l'ais plü cumplichada co quai ch'i's craia. I nu basta guardar scha'l dit pled cumainza cun *c o r o t* ed il metter sülla pruna correspondentia; i's sto surtuot savair suot qual chavazin cha'l dit pled appartegna e cun qual custab cha tal cumainza. I'm vain, ad exaimpel, per mans il pled *breila*. Ingiò n'ha eu da'l metter? — El nun appartegna suot *b*, ma suot *v*, siand seis chavazin (Stichwort) „*virücla*“. Quaist artichel *virücla* cuntogna las seguintas variantas foneticas: *virücla*, *varüja*, *verrüa*,

vareila, breila, vröicla, vricla, barücla, bricla, urvicla. — L'artichel *üerlar* ha las variantas *üerlar, üörlar, jerlar, jerlir, jörlar, gürlar, durlar, rarlar, radler*. Suot il chavazin *tschinchar* (schenken) as chattan *schünchar, chinchar, tschinchiar, schintgasiar, schenghigiar, schancagiä, tschancagier, schankiéa, schinghigéar, schintgigiar, schintgiséar, schinkizer, schintgigiar, schanghiar, tschinkigiéa, schenghiar*. Quà aise amo la dumanda, scha nus avain, seguond la structura del pled, duos o be üna fuorma, q. v. d. scha *tschinchar* ais ün „schenk-are“ o scha sia ultima silba rappreschainta simplamaing l'absorbziun d'ün antic *-chiar*, sco ch'el as chatta in *tschinchiar*, proveniaint da „schenk-idiare“, alla quala etimologia corresuondan tuot las fuormas quà sura citadas chi nu glivran in *-char*. Id ais dimena la dumanda, scha nus avain da far duos o be ün artichel our dellas fuormas quà sura citadas. In dubio pro reo: eu crai, cha nus laschan star *tschünchar, chinchar* e *schinchar* pro lur vegls pluoders. — Tscherts lectuors engiadinais vezzeran da pac bun ögl quaistas ultimas fuormas, siand ellas estras ed hoz in di tant co mortas oura in Engiadina. Ellas sun però fich vivas in tuot il rest del Grischun rumantsch e sten frequentas nella litteratura engiadinaisa, eir nel Fögl d'Engiadina fin al 1854.

Per turnar uossa al punct da partenza, schi resulta cler, cha *breila* had a gnir ordinà suot *v* e na suot *b*, siand el üna varianta da *virücla*, la medemma chosa vala per *urvicla* etc., *radlar* e *durlar* sun da louar suot *u* (*üerlar*), *schankiea* ha da gnir suot *t* (*tschinchar*). Quel chi classifichescha il material sto avair quaistas chosas in sia memoria grazia a sias noziuns foneticas e la granda pratica. Sainza tgnair quint dad ellas la claffificaziun dvantess del tuot irraziunala ed inadatta per retscherchas linguisticas. Ma cun tanta infinida zedlamainta eir la persuna la plü rutinada po dellas voutas restar aint illa stoppa. Supponin p. ex. cha l'ordinatur nun sapcha ingiò fichar la fuorma quà sura nomnada „*radlar*“. Che farà el? — El guarderà il prüm tanter il material ordinà, sch'i exista fingià ün tal chavazin o almain ün avis (Hinweis) in seis lö alfabetic. Scha quai nun ais il cas, tschercherà'l suot *rid-, red-, rud-, rod-, suot ard-* etc., tgnand però quint del significat spezial del pled, perchè suot *rodlar* podess eir as chattar ün *radlar* da tuott'otra provgnentscha, chi nun avess nüglia da che far cul pled tscherchè. Scha tuots seis sforzs füssan vans, nun al restes oter co da guardar sül dit zettel, che nommer ch'el porta. Tal sarà p. ex. 1348, 3. Lura

sto'l tour nampro il maz paginas dels questiunaris chi portan il nommer 1348 e suot 3 „heulen“ chatterà'l tuot las fuormas chi correspuondan al latin ululare (üerlar) e la chosa sarà clera. Ma intant sarà passà plü co ün quart d'ura be per ün pled sulet e millieras e millieras da tals spettan sün lur tschoc.

Simils cass sco quaist ultim sun rars. Generalmaing ils zettels della medemma pagina sun a paca distanza ün del oter ed usche eir quels della pag. 1348, tant chi resulterà sainza grandas restscherchas cha *radlar* appartegna pro *üerlar*. Quai chi am det il plü da cumbatter pro quaist'ultima classificaziun nun eiran las relaziuns quà sura manzunadas, ma ün'otra chosa. — Dr. Melcher, sco ch'eu relatet in meis prüm rapport (1914) s'avaiva tgnü in principi fin a ün tschert punct vi dal sistem del Idioticon svizzer tudais-ch d'ordinar plütosta tenor ragischs co tenor l'individualità dels plects. El avaiva dellas voutas verbs, substantivs, adjectivs ed oter tuots suot il medem chavazin, sco p. ex. *raduond* e *rodlar* suot *rouda* o *retgnair*, *sustgnair* suot *tnair*. Quaistas chosas gnittan in granda part regladas pro mia revisiun del 1914, ma i restettan minchatant cass pro'ls quals Sig. Casanova avaiva *schnarrantar*, *schnarrantem*, *schnarrantöz* e *sturnidar*, *sturnidada*, *sturnidim*, *stirnidella*, *starnüidella*, *starnüdöz*, *stranüid* sül medem fögliet. Culla buna intenziun da scurznir per quant pussibel il temp necessari per la concentraziun Sig. Loringett, al qual eu evidainta maing nun avaiva dat tuot l'instrucziun sufficiainta, as tgniet in nombrus zettels vi da tals noschs exaimpels e scrivet fögliets sco il sequaint: 1102 „anklatschen“ *sblatschergnar*, *el ablat schorgna*, *sblatschroгна*, *jeu splatergneschel*, *splatergnem*, *ün mantel platschroгна encunter la schanugliä*, *platschergniaus*, *sblatschergnè*, *platschägiä*, *blatschagnéar*, *sbletschantar*, *sblatgantô*, *platatschear*, *splattatschear*. Sch'eu nun vulava avair insembel fuormas da provgnentscha tuot differenta l'üna dall'otra ed in part eir da differenta sfera significativa, nun am restaiva otra via averta co da far our da quaist zettel 9 oters cun lur relativs avis, ün suot *sblatschergnar* (da bletsch), ün oter suot *platschergnar* (dall'onomatopea „platsch!“ incruschà cun *sblatschergnar* sco cha las otras fuormas sun eir in granda part incruschadas), ün cun *platschägiä*, ün cun *blatscherggiä*, ün cun *blatschergnéar*, ün cun *sbletschantar*, ed ün cun *platatschéar*. Eu laschet quà davent las indicaziuns del lö da provgnentscha ed üna part della fraseologia. — Id ais

cler cha per ün nunfilolog la concentraziun in cass similis preschainta grandischmas difficultats. Eu nun and fetsch üna cuolpa a nos segretar, ma il redactur non podaiva laschar tuot quaistas fuormas sün ün zettel sulet, tant cha la granda lavur eira quà. OTRAS voutas am toccaiva da far our dad ün 15 e plüs fögliets ed üna muschna d'avis, e, siand quaists cass discretamaing frequentis daiva quai scrivianas e rumpacheus infinits. Davo üna tala düra — ed in part meritada — experienza nun manchet eu da dar ils plü minuzius raguagls, las plü exactas instrucziuns cun blerischems exaimpels ed eir da controllar il material conscienziusamaing mincha vouta ch'el rivaiva da Cuaira. La classificaziun d'uoss'inavant nun am darà gnanca ün tschinchavel della lavur cha quaista m'ha dat.

Cun tuot ils impedimaints e grands retards qua descrits am füt pussibel d'ordinar ils 51 000 zettels e que dal custab z fin q cumplettamaing, ils mettand eir in lur s-chaclas; da q fin' a fet eu la seguonda ed in part eir la terza classificaziun. Eu sper d'esser in var duos mais cumplettamaing a fin cun tuot quaista lavur.

* *

Divers lectuors as dumanderan perchè cha'l material ais ordinà in quella maniera suot chavazins uschè divers dallas fuormas ch'els cuvernàn e chi preschaintan tantas difficultats, e perchè cha mincha fuorma differenta nun ha ün artichel per sai, uschè p. ex. ün artichel per *virücla*, ün per *breila*, ün per *urvicla*. I dumandess massa bler temp e lö per respuonder a fuond a quaists perchès, ma fin a ün tschert punct ais la chosa fich simpla. Minchün inceleja, cha a vulair far ün artichel per *aur*, ün per *or*, ün per *ar*, *ün* per *är* e cuntinuar sün tuot la lingia cun tal sistem l'ouvra pigliess dimensiuns sproporziunadas.

Ils medems ed oters lectuors dscharan eir: „Co avain nus da far a chattar *breila* o *urvicla* sch'ellas sun zoppantadas suot il mantel da *virücla*? Co avain nus da chattar la granda part dellas fuormas sursilvanas e del grischun central, sch'ellas stan tuottas in üna buttiglia cul chavazin d'Engiadina bassa sco etichetta. Eir a quaista dumanda gnit fingià dat la resposta nel rapport 1914 suvent manzunà. Id ais cler cha, sch'el dizionari ha da render il servezzan previs, mincha fuorma — a main cha la variaziun nun saia minima — sto esser rappreschentada almain sco avis in

seis lö alfabetic. Suot *br-* as legerà nel idioticon *breila* cf. virücla, suot *ra-* as legerà *radler* cf. üerlar. Òna part da quaists avis, ils plü necessaris, gnittan fats da mai fingià pro mia prüma revisiun, ma in mez a tuot quaist immens material eira quai be sco ün pèr quots aint in ün grandischem fop. Quaista definitiva revisiun avant la redacziun am daiva bler pisser per il grand temp ch'ella dumanda. Quà as preschentet üna stupend' occasiun. Òna giuvna romanista sangallaisa, Dr. Clara Natsch, avaiva güst fini seis stüdis suot la severa disciplina ed ils clers amuossamaints da Prof. Gauchat e Jud a Turi. Sün nossa dumanda as declaret ella pronta da surtour qualche lavur in nos bureau. — Dattas las instrucziuns necessarias cun tuotta precisiun, pigliettan nus da cumpagnia l'armaint pellas cornas ed ans mettettan vi da quaista düra e greiva revisiun. Ma la stragliada stovet per motivs technics cumanzar dalla vart della cua cul ultim pled *zvist* ed ir dal *z* al *a*. Dr. Clara Natsch lavuret sün nos bureau dals 15 Mai fin als 31 Lügl ed in quaists duos mais e mez podet ella evader 47 s-chaclas, dal pled *zvist* fin *strüzzel*, q. v. d. bod ün quart del material, aviand nus in tuot 210 s-chaclas cun zettels da chavazins rumantschs. Pür massa nun podet ella as dedichar dal Lügl inavant plü a sia lavur causa üna greiva operaziun subida. Nel 1925 riturnerà ella sün nos bureau e farà seis possibel.

Quaista revisiun nun ais del tuot definitiva. Ultra als avis quà manzunats vegnan eir amo da quels d'oter gener sco „*vanaun* cf. avna“ „*surbantüm* cf. orb“. Eir sto gnir amo repassà il material nouv chi aintra nellas s-chaclas davò la revisiun. El gnarà mis alla fin da mincha bloc e separà cun ün zettel spezial. Las fuormas scrittas oura sun suottastrichadas in cotschen, tant ch'üna repetiziun inütila ais esclusa. — Eir scha la lavur prestada nun ais propi definitiva, significhescha ella per plü tard ün enorm guadagn da temp. La revisiun definitiva, indispensabla avant la redacziun, nun dumanderà gnanca üna deschavla part del temp ch'ella dumandess sainza quaista lavur preliminar. Òna vouta finida tala, mincha pled as chatterà in seis dret lö alfabetic, e, scha nus del bureau avessan da mancar, schi noss successors nun as chattessan aint illa stoppa, sco ch'i füss bain pussibel sainz'ella. A notar mincha pitschna varianta sainza ingüna excepziun as gessa natüralmaing al infini. Eir quà stovettan nus tgnair üna tscherta masüra e *chantér e mangér* etc. restettan suot *chantar*,

mangiar sainza avis, il medem ais da dir da *durmicr*, *durmeir*, *durmoir* etc. chi sun suot *durmir*.

La concentraziun continueta cul medem pass sco nels ultims ans. I gnittan scrits oura var 12 000 zettels verds e var 1000 albs, da pag. 1432 fin 1568. I restan dimena amo 82 paginas plü 64 sursaglidadas plü bod; in tuot 146 questunaris da concentrar.

Excerpts:	fögliets:
Decurtins I (be cumanzà)	800
Decurtins VII fini	1400
Decurtins IX	600
Ischi XVII e XVIII	750
Chalenders ladins dal 1911—1924	700
<i>N. Test 1836</i> : Il nouf Testamaint da nos Segner Jesu Christo, tradüt in rumantsch d'Engadina Bassa. Stampa in Paris, da J. Schmith, 1836	400
<i>Caratsch</i> , Poesias umoristicas e popularas in romauntsch d'engiadin'ota, Seguonda ediziun, Turin, Bellardi e Appiotti, 1881	400
<i>Stat Eng. o.</i> : Statüts organics, administrativ-poli-ziels ed economics del Circul d'Engiadina sur 1866 (sainza indic. d. stampadur)	200
<i>Ulrich II</i> , Ulrich, Oberl. Chrestomatie	4800
<i>Zeitschrift für rom. Philologie</i> da tom 31 fin 35.	500
<i>Pallioppi</i> , rum.-tud., da <i>recompensa</i> , fin ingio eira arrivà Dr. Melcher, fin s-chüdella	1600

In Lügl avet lö üna radunanza comüna della Soprastanza della Societä Retoromantscha, comischium filologica e redacziun del Dizionari a Cuaira. La comischium filologica, composta del Sig. Dr. R. Planta, president, ed ils Sigg. Prof. Cauchat e Jud, tgniet sias solitas sedutas in Schner a Turi ed in Lügl a Cuaira. Dels puonchs trattats e dellas deliberaziuns tutas pro quaistas relateschan ils respectivs protocols.

Blerischems dels noss comunicheschan cun grand plaschair al redactur a bocca fats linguistics o fraseologics interessants. Raramaing però as decidan els da tour la penna in man. Dr. Stefan Brunies ans tramettet eir quaist an üna pruna da notizias fich interessantas ed in occasiun d'ün'excursiun in cumpagnia dad el e Dr. Planta notet eu nombrus noms da plantas, möds da dir lasupra ed oter.